

úsilí dělnických organisací smlouvu nedodrží, ohrožujíc stávkami nerušený postup výroby a nepodaří-li se rozpor ten vyřídit cestou smírcí. Právě pro tento podstatný nedostatek nemůže býti dosavadní útvar zemědělské smlouvy pracovní uznán za plně uspokojivý, z čehož plyne další nutný závěr, že jest úlohou zákondárcovou, aby zmíněné nedostatky byly odstraněny jednak náležitou zákonnou úpravou pracovní smlouvy zemědělské, jednak také opatřeními veřejné správy, která by zabezpečovala, aby byl nerušený včasný postup zemědělské výroby umožněn v zájmu veřejném i v tom případě, byl-li by ohrožován bezdůvodnými stávkami.⁹⁾

Přes tyto — jistě závažné — nedostatky možno pozdraviti počín zemědělské rady, jakož i dosavadní jednání zemského poradního sboru jako úspěšný pokus o úpravu kolektivní pracovní smlouvy zemědělské a v důsledku toho i o urovnání pracovního poměru zemědělského dělnictva vůbec.

LITERATURA.

Právo římské.

Albertario Emilio, *Actio de universitate et actio specialis in rem*. 1919 Roma. Athenaeum.

Práce tato zasluhuje, aby byla o ní učiněna zvláštní zmínka, jednak pro důležitost thematic, o který se tu jedná, jednak proto, že jest to nový a velmi odvážný pokus řešení jeho. Odvaha jest něco, co u Albertaria již předpokládáme. Právě tak charakterisuje jeho práci i důslednost. Za svými odvážnými myšlenkami stojí do všech důsledků, nezná pochybností nebo kompromisů. Tím se jeho práci dostává jednoducho-
sti a průzračnosti. Konečně — a to platí zvláště i o uvedené studii — při vši odvážnosti Albertario nestojí proti myšlenkovému proudu současné vědy, nestaví snad na hlavu výsledky ostatní práce vědecké, naopak pečlivě využívá toho, k čemu došla současná věda, takže to nové, co přináší, jest pozitivním obohacením současné vědy. Že pak zvláště blízký a bezprostřední jest jeho poměr k vědě italské, zvláště k dílu jeho učitele P. Bonfante, jest samozřejmo.

Základní these Albertariova spisu jest tato: rozlišování mezi *actio de universitate* a *actio specialis in rem* se stanoviska předmětu žalobního jest klasickému právu neznámo a jest jak pojmově, tak terminolo-

⁹⁾ Mezi tiskem se dovídáme, že ministerstvo sociální péče vypracovalo novou předlohu o smlouvě hromadné. Předloha tato jest teprv předmětem předběžných porad.

gicky produktem pravovědy poklasické. Termíny ty vytvořila táž pravověda, která vypracovala i nový základní pojem hereditas jakožto universitas — pravověda 5. st. po Kr. Stopy tohoto nového vývoje právního nachází autor v poklasických pramenech obou polovic říše. Fragmenta Augustodunensia ukazují, že v západních školách 5. st. se již operovalo s pojmem hereditas jako universitas. Není nic divného, že i v pozdní konstituci Theodosiově z r. 424 setkáváme se s novým pojmem actio de universitate a actio in rem specialis (c. 3 C 7, 39 = c. 1 C TH 4, 14). Tytéž termíny nacházejí se však i v Ulpianově textu D 6, 1, 1 a v několika jiných textech klasických. Autor vylučuje, že by bylo právo klasické znalo těchto pojmů a termínů a prohlašuje klasické texty je obsahující, především D 6, 1, 1, za interpolovány.

Důkaz interpolace cit. textu Ulpianova připravuje si autor především široce založenými studii pramenů o užívání slov universitas, universus a specialis.

Případy užívání slova universitas roztrřídí autor na tři skupiny: universitas jako ius, universitas jako korporace a konečně všechny ostatní případy. Do skupiny prvé náležejí texty, v nichž se užívá termínu universitas o dědictví. Klasické texty tohoto druhu jsou interpolovány (D 5, 3, 13, 8 — 5, 3, 20, 10 — 36, 1, 17, 2 — 37, 1, 3, pr — 48, 20, 7, pr — 50, 17, 108). Autor tu navazuje na italská bádání, jmenovitě na studie Bonfantovy. Klasická hereditas jest successio in locum, in ius defuncti, t. j. vstoupení do právního postavení osoby zemřelé, čehož důsledkem jest na př. nabytí jmění — bona — zodpovědnost za dluhy atd. Podle pojetí klasického, hlavně justiniánského, vyčerpává se dědictví v tom, že jest nabytím veškerého jmění zřastavitelova, souhrnu aktiv i passiv, pojatého jako universitas (srv. na př. Bonfante Istituzioni 6. vyd. str. 529 násl.). Dále studuje Albertario texty, v nichž se užívá slova universitas o právní osobnosti korporace. I zde zastává bezpodmínečně interpolaci pojmu universitas. Uvádí tyto texty: D 2, 4, 10, 4 (původní text mluvil o propuštění obce, arg. rei publica e honorem habere debet) D 46, 8, 9 (v původním textu jednalo se asi o magistra k prodeji statků insolventního dlužníka) D 3, 4, 1, 1—3 (je tu neodůvodněný přechod od členů korporace, tedy od konkrétního k abstraktnímu, právní osobnosti korporace) D 3, 4, 2 (jednalo se výhradně o municipium) D 3, 4, 6, 3 (universitatis místo původního civitatis) D 3, 4, 7 (z původního umístění dovozuje, že se jednalo o civitas; střední větu »quod universitati debetur...« rekonstruuje »quod civitati debetur, singulis civibus...«, ač připouští i tu možnost, že původní text zůstal tu nezměněn a že slovo universitas znamená tu »universi cives« určité obce). I zde Albertario navazuje na to, co při různých příležitostech vyslovil Bonfante, který na př. v Institucích 6 str. 61 praví: »v mluvě klasické nebylo kolektivního označení zahrnujícího jak soukromé korporace, tak politickosprávní organismy; teprve v mluvě kompilátorů užívá se jako všeobecného termínu se zvláštním vztahem ku právní osobnosti výrazu »universitas«, který v užívání klasickým označoval z kol-

lektivit pouze »cives« a »municipes«. ¹⁾ Dále přistupuje autor k třetí skupině případů *universitas*, kdy výraz ten se vztahuje na určitou konkrétní quantitu osob nebo věcí, na př. *universitas fundi, pecuniae, creditae, pecuniae, ornamentorum* atd., *universitas civium* nebo prostě »*universitas*« bez dalšího, zkrácený to výraz pro *universitas civium*. V tomto smyslu jest *universitas* dle autora výrazem klasickým. Dochází tedy k úsudku, že římsští právníci užívali slova *universitas* pouze k označení konkrétní quantity, nikoliv jako pojem abstraktní.

Analogická studia, jako o *universitas*, podniká nyní autor o užívání slova *specialis*. V klasických pramenech užívá se ho různě: u Gaia I 46 »*specialia senatus consulta*« znamená »*quaedam s. c.*«. Dále vyskytuje se »*specialis*« jako protějšek k termínu *generalis* nebo jinému termínu generického (na př. *grex* — *speciale corpus ex grege*; generické označení *maiores* — *speciale nomen parentes*; *praesidis nomen generale* — *proconsulis appellatio specialis*²⁾). Avšak již mnohé případy tohoto druhu jsou dle autora interpolovány: D 50, 16, 178, 2 (*actionis verbum et speciale est et generale*) D 50, 16, 131, 1 (*specialis poena, speciale peccatum*) D 39, 3, 1, 17 (*specialis actio, sc. aquae pl. arcendae*) D 17, 2, 38, pr (*indicia generalia, specialia*) C 5, 12, 28 (*generalis vel specialis curator*) C 8, 27, 17 (*generalis, sive specialis conventio*). Slova »*specialis*« užívá se v pramenech zhusta izolovaně, bez jakéhokoliv kontrastu. Případy tohoto druhu pak náležejí dle Albertaria výhradně kompilátorům. Jsou to v pramenech často se vyskytující *specialia beneficia, speciale privilegium, specialis mentio, specialis iudex, specialis lex, speciale mandatum, speciale pactum* atd.

Nyní přistupuje autor ku kritickému rozboru těch klasických textů, jež obsahují výrazy *actio de universitate, specialis actio in rem*. Nejdůležitější jest Ulpianův text D 6, 1, 1. »*Post actiones, quae de universitate propositae sunt, subicitur actio singularium rerum petitionis. Quae specialis in rem actio locum habet . . .*«. Byl-li který text Ulpianův vhodný pro provedení interpolace tak zásadního významu, jakou jest právě naše interpolace, pak to byl dle autora především tento text Ulpianův, který stál v čele komentáře o reivindikaci. Ulpian, který v 15. knize ad ed. zabýval se civilní ochranou dědicovou a jen mimochodem se pak zmínil o praetorské ochraně *bonorum possessoris*, přechází v knize 16. k reivindikaci; kompilatoři postupují stejně, jenže věnují zvláštní titul t. zv. *hereditatis petitio possessoris*. Ulpian tedy v 16. knize zahájil komentář k reivindikaci zcela přirozeně větou: »*post actiones, quae de hereditate propositae sunt . . .*«; naproti tomu kompilatoři, kteří sloučili civilní *hereditas* a *bonorum possessio* v jednotný institut *successio in universita-*

¹⁾ Jak široký jest význam slova »*universitas*« v právu byzantském, toho dokladem jest na př. Anonymovo scholio k D 3, 4, 2, v němž se mluví »*περὶ λεγάτου καταλειφθέντος ἀθεμίτω ὀμάδι*« (*legatum illicitae universitati relictum*) Heimbach I 420.

²⁾ Ve stejném smyslu užívá se i adv. *specialiter*, na př. u Gaia II 104 a IV 53 d.

tem, shrnuli hereditatis petitio a h. p. possessoria v jednotný výraz *actiones de universitate* a tak interpolovali uvedený fragment Ulpianův. V dalším navrhuje autor — podle Lenela — nahrazení neobratné stylisace »*actio singularum rerum petitionis*« stylisací »*formula singularum r. petitionis*«. Na to škrtná slova »*specialis in rem actio*«, neboť odpadá-li charakterisování žaloby dědické jako *actio de universitate*, nemá smyslu označení reivindikace jako *specialis actio*« a rekonstruuje tedy v celku Ulpianův text takto: »*Post actiones, quae de hereditate propositae sunt subicitur formula singularum rerum petitionis. Quae locum habet...*« Albertario pak uvádí další silné argumenty: hereditatis petitio, třebaže klasickým právníkům není neznámo její pojetí jako věcné žaloby, jest proti ostatním věcným žalobám organismem autonomním, vybaveným technickým termínem »*hereditatis petitio*«, proti němuž termíny »*agere in rem, actio in rem*« jsou termíny technickými ostatních žalob věcných, zvláště reivindikace. Dále vytyká autor velký odpor, do kterého se dostali původcové termínů *actio de universitate* a *actio specialis in rem*; označují totiž reivindikaci stáda za *actio specialis in rem*, a přece dle jejich vlastních teorií jest v tomto případě předmětem žaloby »*universitas*«. Ulpianovi nelze přičítati toto nedorozumění. Po kritickém rozboru cit. textu Ulpianova a jeho rekonstrukci přistupuje autor k ostatním klasickým textům, jež obsahují termíny *actio de universitate*, nebo *actio specialis in rem*. Je to především Paulův text l. 27 § 3 D eod.; než celý kontext »*cum enim in hereditatis petitione...*« obsahující tuto terminologii, jest již všeobecně ve vědě uznáván za interpolaci, tudíž zvláštní důkaz tu odpadá. Naproti tomu fr. 73 D eod., začínající inkriminovanou terminologií »*in speciali actione*« má na první pohled ráz textu původního a také nebyla dosud z žádné strany vyslovena pochybnost o jeho původnosti. Než Albertario neohroženě zastává interpolaci věty »*in speciali actione*«; důkazem jest mu formální vadnost další části textu »*non cogitur possessor dicere, pro qua parte eius sit*«; sloveso »*sit*« nadobro postrádá subjektu. A tu dochází k tomu bystrému úsudku, že podmět byl zahrnut v první, kompilatory zrušené, části textu, která pravděpodobně zněla »*si res vindicetur*« — a nikoli »*in speciali actione*«. Zmínka o *speciales actiones* nachází se dále v D 5, 3, 40, pr, C 2, 4, 15, C 3, 31, 7. Všecky tyto texty jsou dle autora interpolovány. Klasičtí právníci považují reivindikaci a hereditatis petitio za svérázné, autonomní organismy. Naproti tomu byzantští právníci považují je za dvě »*species*« téhož »*genus*«; tímto jest *actio in rem*, jež jest buď generalis, totiž hereditatis petitio, nebo specialis, totiž reivindikace. Tímto způsobem vykládá autor, že byla nauka o dolus praeteritus kompilatory rozšířena z hereditatis petitio na reivindikaci, čímž povstala interpolace textu D 6, 1, 23, 7.⁴⁾

Až dosud provedený důkaz posiluje Albertario v další kapitole poukazem na serii analogických interpolací, totiž *fideicommissum universitatis*. Že takto pozměnili kompilatoři klasický pojem a termín *fidei-*

4) Srv. též fr. 25 § 18 D 5, 3 (interp. ?).

commissum hereditatis, prokázal již Bonfante, k jehož učení autor tu přistupuje (srv. Instituce 6 str. 639 a násl.)³⁾ Bonfante dokázal jmenovitě interpolaci fr. 17 § 2. D 36, 1 »et generaliter-actiones« (suspecta universitas!).

V poslední kapitole konečně ukazuje autor užívání nových termínů v dokladech práva byzantského. O této kapitole chci se podrobněji zmíniti; chci totiž doklady, Albertariem uvedené, doplniti dalšími doklady, jež pro svůj poněkud odchylný ráz dodávají věci zajímavosti.

Albertario uvádí výňatky z Parafraze Theofilovy, z byzantských volných překladů Justinianovy kompilace a poznámek (*ἑρμηνείαι, παραφρασαί*) a vůbec z různorodého materiálu scholií Basilik, konečně i ze Synopsis, a ukazuje, jak všechny tyto prameny užívají důsledně nové terminologie tam, kde příslušná místa kompilace Justinianovy vykazují ještě klasickou terminologii. Tato arci nemízi, trvá vedle nové terminologie dále. Typicky však užívají byzantští právníci nové terminologie, *ἡ σπεικάλια ἐν ῥέμῳ ἀγωγῆς*, vyslovují-li, nebo aspoň mají-li na mysli její protějšek, *ἡ γενική, ἡ καθ' ὁμάδα ἀγωγῆς* (hereditatis petitio) a vice versa. Albertario uvádí četné toho doklady. Avšak ne pouze v této souvislosti užívají byzantští právníci nové terminologie, a Albertario, jak se zdá, tuto okolnost přezírá. Stephanos, jeden z hlavních původců byzantských doktrin o actio generalis a specialis, condictio generalis a specialis, staví vedle sebe »*ἡ σπεικάλια*« a »*Ἀκουῖλιος*« ve scholiu k D 6, 1, 13 (*οὐτε γὰρ ἐποίησε αὐτῷ — ἀκουῖλιω — πρόγραμμα ἢ σπεικάλια . . .* Zach. Suppl 9). Hagiotheodoros staví »*ἡ σπεικάλια ἐν ῥέμῳ*« do jedné řady vedle »*ροξάλια*«, zahrnuje je obě termínem »*πραγματικαὶ ἀγωγαί*« (scholio K D 9, 4, 14 Heimbach V 347). Nicaeus uvádí »*ἡ σπεικάλια*« téměř samostatně, ve vzdálené jen spojitosti s actio in factum et iureiurando, ve scholiu k D 12, 2, 11, pr (*καὶ εἰ μὲν δεικνύει, ὅτι ἀρ' οἰουδὴ τινος συναλλαγματος . . . ἐγένετο δεξιότης, ἀκολούτως πάντως κατὰ τοῦ ἐν ἀληθείᾳ ποτε*

³⁾ Zajímavě v tomto případě jest srovnati texty kompilace Justinianovy s příslušnými místy Basilik. Tam, kde v Digestech se mluví o fideicommissum pecuniarium, nacházíme v Basilikách novou stylisaci »fideicommissum speciale« a obráceně na místě fideicommissu hereditatis pramenů justiniánských nacházíme nový termín »fideicommissum universale«. Tak Bas. 35, 11, 14, 6 jednájí »*περὶ ἰδικοῦ φειδεκομιμδαρίου*« (de fideicommissario speciali), kdežto Digesta v téže souvislosti jednájí o »fideicommissum pecuniarium« (D 36, 1, 15, 6) a v Bas. 35, 11, 30, 1 se mluví o »*ἡ καθ' ὁμάδα ἀποκατάστασις*« (fideicommissum universale), kdežto v Digestech není o této terminologii zmínky (srv. D 36, 1, 31, 1 fideicommissum vztahující se na »bona mea« a zakládající sekcessi, na rozdíl od peněžního fideicommissu, srv. též D 36, 1, 17, 7). K témuž zajímavému výsledku vede srovnání D 16, 3, 1, 19 a Bas. 13, 2, 1, 19 v Digestech »*ei, cui et Trebelliano senatus consulto restituta est hereditas*«, v Basilikách »*τῷ καθ' ὁμάδα ληγαταρίῳ*«, jakož i D 12, 1, 9, 1 a Bas. 23, 1, 9, 1 (v Digestech »*si, is, cui fiduciaria hereditas restituta est, agere volet*« v Basilikách »*περὶ . . . καθ' ὁμάδα φειδεκομιμδου*«).

δεσπότητος ὄντος τοῦ πράγματος κινήσει σπεκιαλίαν.« Heimbach II 537). Konečně ve scholiu ku C 3, 37, 2 mluví se o »ή παρτικουλαρία ἰν ῥέμ« ve výslovné spojitosti s actio communi dividundo (»Πρῶτον γάρ χεῖρ ὁμολογηθῆναι διὰ τῆς παρτικουλαρίας ἰν ῥέμ, ὅτι δεσπότης ἐστίν, καὶ οὕτω μεταξὺ δύο δεσπότηων κινήθηται τὸ κομμοῦνι διβιδοῦνδο.« Heimbach II 817). Scholia tato ukazují, že se pojem a termín »σπεκιαλία ἰν ῥέμ ἀγωγῆς tak vzil, že se ho užívalo i samostatně, beze vší spojitosti s jeho protějškem »ή καὶ ὁμάδα, γενική ἀγωγή« (hereditatis petitio). To jde tak čáleko, že ten hlavní element pojmu »σπεκιαλία ἰν ῥέμ ἀγωγῆς« totiž »ἰν ῥέμ« se v pozdní byzantské stylisaci leckdy vynechává, kdežto původně pořadný element, »σπεκιαλία« nabývá takové síly, že vyjadřuje vše. Při studování těchto problémů nutno míti na mysli obsáhlé a minuciesně vypracované theorie byzantské o »γενικαὶ ἀγωγαί, ἰδικαὶ ἀγωγαί«, actiones resp. conditiones generales, speciales. Základ tohoto roztržidění jest v povaze žalob, nikoli v předmětu (srv. Collinet Études historiques sur le droit de Justinien 1912). Do těchto kategorií však nespádají actio specialis in rem a její protějšek. Mají svůj základ v předmětu žalobním a s tohoto stanoviska byly, jak prokázal Albertario, interpolovány.

Dr. Jan Vážný.

Právo církevní.

Bureau Paul, Quinze années de séparation. Paris 1921. Bloud et Gay, ed.

Dovolují si upozorniti na vyšlou právě knížku P. Bureau. Místo vlastního doporučení uvádím několik slov z jejího úvodu, které postačí vzbuditi zájem o ni. »Když v měsíci prosinci 1906 vstoupil v platnost zákon z 9. prosince 1905, administrace »Recueil de Jurisprudence Dalloz« pověřila mne, bych zaznamenával rozhodnutí soudní, k nimž dá tento zákon příležitost.« Jméno P. B., profesora na právnické fakultě pařížské a »École des Hautes Études Sociales«, i jméno Recueil Dalloz, všem právníkům známé, ukazují k tomu, že jde o knihu ceny trvalé, již skutečně je, vzhledem k četným judikátům, jež shrnuje a kriticky oceňuje. —

Stanovisko P. B. je, že soudy francouzské dovedly najíti v rozlukovém zákoně z r. 1905 zásady, zaručující »nezávislost a orthodoxii« církvi katol., jakou jí nedovedla dáti žádná doba před tím a potlačiti ta místa v zákoně, která zmíněnou svobodu církve ohrožovala a jemu ráz církvi nepřátelský vtiskla. — Liberální praxe franc. úřadů se tu opřela o větu čl. 4., která je zásadního dosahu. jmění dosavadních korporací náb. bude přeneseno na nově utvořená sdružení — »aux associations, qui en se conformant aux règles d'organisation générale du culte dont elles se proposent d'assurer l'exercice, se seront légalement formées, suivant les prescriptions de l'article 19, pour l'exercice de ce culte, dans les anciennes circonscriptions desdits établissements« — která se vytvoří